

Konflikti, sigurnost i pravda u interkulturalnom kontekstu Srbije

Sažetak istraživačkog izveštaja Viktimološkog društva Srbije

Uvod

U okviru projekta ALTERNATIVE,¹ Viktimološko društvo Srbije je tokom 2013. godine sprovedo empirijsko istraživanje sa ciljem da se dođe do saznanja o tome na koji način se ljudi iz multietničkih zajednica u Srbiji bave međuetničkim konfliktima u svakodnevnom životu i da se identifikuju problemi i pozitivna iskustva u njihovom rešavanju. Uz to, nastojalo se da se dođe do saznanja o tome na koji način se tretiraju žrtve, kako građani percipiraju svoju sigurnost, kao i koje je mesto restorativnih pristupa u bavljenju konfliktima i sigurnošću (bezbednošću). Istraživanje se sastojalo iz dva dela: kvalitativnog i kvantitativnog dela istraživanja međuetničkih odnosa, postojećih međuetničkih konflikata i načina bavljenja njima od strane građana u tri multietničke sredine u pograničnim delovima Srbije: 1. Baču i Bačkoj Palanci (Vojvodina), 2. Medveđi (južna Srbija) i 3. Prijepolju (jugozapadna Srbija). Istraživanje je imalo akcioni karakter.²

Metodologija istraživanja

U cilju pripreme kvantitativnog istraživanja, vođeni su kvalitativni intervjui sa ukupno 17 osoba u četiri opštine u kojima je istraživanje sprovedeno. Osim u jednom slučaju, u pitanju su bili predstavnici lokalnih nevladinih organizacija i državnih institucija. Od tog broja, bilo je 10 osoba srpske nacionalne pripadnosti, po tri osobe albanske i bošnjačke, odnosno muslimanske pripadnosti i jedna osoba hrvatske nacionalne pripadnosti.

U okviru kvantitativnog dela istraživanja, podaci o međuetničkim odnosima, stradanju (viktimizaciji) i konfliktima su prikupljeni putem anketiranja građana u Baču/Bačkoj Palanci, Prijepolju i Medveđi, pri čemu su oni pitani da li su bili žrtve nekog oblika stradanja (tzv. anketa o viktimizaciji). Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 1423 osobe: 610 ispitanika u Prijepolju, 431 u Baču/Bačkoj Palanci i 382 u Medveđi. Prilikom anketiranja, anketari su dobili instrukcije da prvo kontaktiraju osobe koje poznaju, a zatim da ih zamole da preporuče drugu osobu/e da budu ispitanici, te se na taj način širio krug ispitanika.

Ko su bili ispitanici u Medveđi?

---

¹ Viktimološko društvo Srbije-VDS jedan je od partnera na realizaciji četvorogodišnjeg istraživačkog projekta *Alternativni načini reagovanja na kriminalitet i bezbednost – „ALTERNATIVE“*, koji koordinira Katholieke Universiteit Leuven (Belgija). U okviru projekta „ALTERNATIVE“ Viktimološko društvo Srbije sprovodi istraživanje pod nazivom *Podsticanje dijaloga u multietničkom društvu uz osnaživanje žrtava*. Pored VDS, na realizaciji projekta „ALTERNATIVE“ saraduju i stručnjaci, istraživači i praktičari iz još pet zemalja: Austrije, Belgije, Mađarske, Norveške i Velike Britanije (Severne Irske). Projekat finansira Evropska unija u okviru Sedmog okvirnog programa Evropske komisije za istraživanja i tehnološki razvoj (FP7-SEC-2011-1, ugovor broj 285368).

² Cilj ovog istraživanja nije bio samo da se prikupe podaci o predmetu istraživanja, već i da se informišu građani (ispitanici) o postojećim nevladinim organizacijama, institucijama i nezavisnim državnim organima koji bi mogli da pruže određene usluge (pomoć, podrška, informisanje, pravna pomoć, medijacija itd.) žrtvama nasilja, diskriminacije i drugih vidova kršenja ljudskih prava, uključujući i ona koja su etnički motivisana. Dodatan cilj bio je podizanje svesti o međuetničkim odnosima i konfliktima, viktimizaciji, sigurnosti i restorativnoj pravdi kroz upitnike i/ili intervjue koje su u nekim situacijama sa ispitanicima vodili anketari.

Kvalitativni intervjui su vođeni sa ukupno šest osoba u Medveđi: tri osobe srpske i tri osobe albanske nacionalne pripadnosti. Pri tome, pet osoba je bilo muškog a jedna ženskog pola. Osobe sa kojima su vođeni intervjui u Medveđi su u vreme intervjua bili aktivisti NVO i zaposleni u državnim institucijama.

Kvantitativno istraživanje u Medveđi je sprovedeno na uzorku od 382 ispitanika. U ispitanom uzorku bilo je 213 muškaraca (55,8%) i 169 (44,2%) žena. Najveći broj ispitanika činili su oni starosti od 18 do 30 godina – 108 ispitanika (28,3%). Slede ispitanici starosti od 41 do 50 godina – 81 (21,2%), od 31 do 40 godina - 57 (14,9%), od 51 do 60 godina - 50 (13,1%), od 61 do 70 godina - 48 (12,6%), dok je u uzorku bilo 38 ispitanika (9,9%) starijih od 70 godina.

Skoro 60% ispitanika je odgovorilo da je oženjeno ili udato – 228 ispitanika (59,7%), dok je jedna četvrtina neudata/neoženjena – 96 ispitanika (25,1%). Udovaca/udovica je bilo 38 (9,9%), 11 ispitanika (2,9%) je rezvedeno ili razdvojeno od bračnog partnera, 8 (2,1%) je odgovorilo da živi u vanbračnoj vezi, dok je jedan ispitanik (0,3%) odgovorio da je veren.

Najveći broj ispitanika u Medveđi ima dvoje dece – 114 (29,8%). Bez dece je 105 ispitanika (27,5%), 62 (16,2%) imaju više od troje dece, 61 (16%) troje dece, 38 (9,9%) ima jedno dete, dok za dva ispitanika (0,5%) nema podataka.

Najveći broj ispitanika u Medveđi je zaposlen, njih 169 (44,2%). Nezaposlenih je bilo 71 (18,6%), penzionera 57 (14,9%), a 48 ispitanika (12,6%) je odgovorilo da su domaćini ili domaćice. U ispitanom uzorku bilo je i 26 studenata (6,8%), a 8 ispitanika (2,1%) je odgovorilo da je na prinudnom odmoru. U uzorku su bila 2 preduzetnika (0,5%), dok za jednog ispitanika (0,3%) nema podataka.

Posmatrano prema nacionalnoj pripadnosti, u uzorku je bilo 243 ispitanika (63,6%) srpske i 139 ispitanika (36,4%) albanske nacionalnosti. Svega 8 ispitanika (2,1%) je odgovorilo da je neki član njihove porodice različite nacionalnosti u odnosu na njih.

Glavni nalazi kvantitativnog istraživanja (u celini i posebno za Medveđu)

Obim stradanja (viktimizacije)

Rezultati istraživanja su pokazali da su ukupno 383 (26,9%) ispitanika, odnosno jedna četvrtina celog uzorka, preživela neki oblik stradanja (viktimizacije) u periodu od 1990. godine do trenutka ispitivanja. Najveći broj ispitanika koji su odgovorili da su se suočavali sa nekim oblikom stradanja je iz Medveđe - 170 ispitanika (44,4%), zatim iz Bača/Bačke Palanke - 131 ispitanik (34,2%), dok je najmanje iz Prijepolja - 82 ispitanika (21,4%).

Ispitanici koji su se suočili sa nekim vidom stradanja u posmatranom periodu su naveli ukupno 1367 incidenata, odnosno povređujućih ponašanja. Skoro dve trećine incidenata naveli su ispitanici iz Medveđe – 874 (63,9%), potom iz Bača/Bačke Palanke - 297 (21,7%) i Prijepolja - 196 (14,4%). Uz to, oko dve trećine ispitanika je iskusilo povređujuće ponašanje više puta (ponovljena viktimizacija ili reviktimizacija), dok je oko jedne trećine njih bilo izloženo nekom povređujućem ponašanju samo jednom. Sličan trend zabeležen je u sva tri mesta u kojima je istraživanje sprovedeno.

Većina događaja u kojima su ispitanici bili povređeni bila je međuetnička po prirodi. Najveći deo stradanja dogodio se tokom 1990-tih godina, u vreme oružanih sukoba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu, dok se značajno manji procenat dogodio posle 2000. godine, što je bilo očekivano i potvrđuje rezultate kvalitativne analize.

Obim i struktura stradanja (viktimizacije) ispitanika u Medveđi

Od 382 ispitanika u Medveđi, njih 170 (44,4%) se u posmatranom periodu suočilo sa barem jednim oblikom stradanja, odnosno povređujućeg ponašanja. Oni su naveli ukupno 874 incidenta. Samo sa jednim oblikom stradanja suočila su se 23 (13,5%) ispitanika, dok se 147 (86,5%) suočilo sa više oblika stradanja. Ispitanici su najviše navodili vređanje - 132 (15,1%), potom pretnje - 108 (12,4%) i nemogućnost ostvarivanja njihovih prava - 100 (11,4%). U tabeli

koja sledi navedeni su i drugi oblici stradanja, odnosno povređujućih ili neprijatnih ponašanja, koja su iskusili ispitanici u Medveđi.

Tabela 1: Oblici stradanja

Oblici stradanja	Broj	Procenat
Vređanje	132	15.1
Pretnje	108	12.4
Nemogućnost ostvarivanja prava	100	11.4
Primoravanje da se napusti mesto življenja (kuću, selo, grad).	96	10.9
Nasilje	81	9.3
Pritisak zbog političke pripadnosti	80	9.2
Oštećenje/uništavanje imovine	74	8.5
Neprijatnost zbog svoje nacionalne pripadnosti (npr. zbog grafita koji su vređali, ponižavali nacionalnu grupu ili pokazivali mržnju, zbog uništavanja spomenika na groblju, zbog uništavanja verskih objekata u mestu življenja i slično).	72	8.2
Pretresanje kuće ili hapšenje	56	6.4
Član porodice ubijen, kidnapovan ili nestao	48	5.5
Ostalo	15	1.7
Pokušaj ili planiranje ubistva	12	1.4
Ukupno	874	100.0

Podaci pokazuju da su u Medveđi ispitanici muškog pola (107 ili 50,2%) u većem broju odgovorili da su bili izloženi stradanju, odnosno povređujućem postupanju u odnosu na ispitanice ženskog pola (63 ili 37,3%). Kada se posmatraju povređujuća ponašanja pojedinačno, takođe se pokazuje da su muškarci češće nego žene odgovarali da su žrtve svakog takvog ponašanja pojedinačno.

Ispitanici uzrasta preko 60 godina su češće odgovarali da su bili izloženi povređujućim ponašanjima u poređenju sa ispitanicima mlađih starosnih kategorija. Međutim, treba uzeti u obzir da su stariji ispitanici u uzorku uglavnom navodili različite oblike stradanja sa kojima su se suočavali tokom 1990-tih godina, kada su pripadali drugoj (mlađoj) uzrasnoj kategoriji.

Najzad, ispitanici albanske nacionalne pripadnosti su u mnogo većoj meri odgovarali da su bili suočeni sa različitim vidovima stradanja (750 ili 85,8%) u odnosu na ispitanike srpske nacionalnosti (124 ili 14,2%).

Svest o stradanju (viktimizaciji) drugih međuetničkim nasiljem

Kako bi se dobile dodatne informacije (na indirektan način) o obimu viktimizacije međuetničkim nasiljem, kao i da se dođe do podataka koji mogu doprineti boljem razumevanju pitanja prepoznavanja i negiranja (poricanja) povreda nanetih pripadnicima sopstvene i druge etničke grupe, ispitanike smo pitali da li znaju osobu/e koje su njihove ili druge nacionalnosti, a koje su doživele neki oblik stradanja od strane pripadnika druge etničke grupe.

Posmatrano na celom uzorku, podaci pokazuju da je više od jedne trećine ispitanika (38,7%) odgovorilo da zna nekoga ko je iste nacionalne pripadnosti kao i oni, a ko je bio suočen sa stradanjem, odnosno povređivanjem od strane pripadnika druge etničke grupe. Više od polovine ispitanika u uzorku – 833 (58,5%) je odgovorilo da im tako nešto nije poznato, dok je 29 ispitanika (2%) odgovorilo da im je to poznato ali da ih je strah da o tome govore. Pri tome, podaci pokazuju da su ispitanici u Medveđi u većoj meri upoznati sa stradanjem sunarodnika u odnosu na ispitanike iz Prijepolja i Bača/Bačke Palanke. Isto tako, u poređenju sa druga dva mesta, u Medveđi je najviše ispitanika koji su odgovorili da znaju za slučajevne stradanja pripadnika svoje nacionalne grupe, ali da ih je strah da o tome govore.

Sa druge strane, ukupno gledano, manje od jedne trećine ispitanika (26,4%) je odgovorilo da zna za stradanje, odnosno povređivanje nekoga ko je druge nacionalnosti a koje je izvršeno od strane pripadnika etničke grupe kojoj ispitanici pripadaju. 69,5% ispitanika je odgovorilo da im to nije poznato, dok je 45 ispitanika (3,2%) odgovorilo da znaju za stradanje pripadnika druge etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore. Pri tome, utvrđeno je da su ispitanici u Baču/Bačkoj Palanci u većoj meri upoznati sa stradanjem ljudi druge nacionalnosti u odnosu na ispitanike iz Medveđe i Prijepolja. U odnosu na ispitanike iz Prijepolja i Bača/Bačke Palanke, ispitanici u Medveđi su u većoj meri odgovorili da znaju za stradanje pripadnika druge etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore.

Svest ispitanika u Medveđi o stradanju (viktimizaciji) drugih međuetničkim nasiljem

Skoro podjednak broj ispitanika u Medveđi je odgovorio da je upoznat (47,9%) i da nije upoznat (48,4%) sa stradanjem pripadnika sopstvene etničke grupe. Uz to, 3,7% je odgovorilo da zna za stradanje pripadnika sopstvene etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore. Pri tome, ispitanici albanske nacionalnosti (81,3%) su u većoj meri upoznati sa stradanjem pripadnika svoje etničke grupe u odnosu na ispitanike srpske nacionalnosti (28,8%). Takođe, ispitanici albanske nacionalnosti su u većoj meri odgovarali da su upoznati sa stradanjem pripadnika svoje etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore nego ispitanici srpske nacionalnosti.

Sa druge strane, nešto više od petine ispitanika (20,7%) u Medveđi je odgovorilo da zna za stradanje pripadnika druge nacionalnosti. Uz to, 8,4% ispitanika je odgovorilo da zna za stradanje pripadnika druge nacionalnosti ali da ih je strah da o tome govore. Pri tome, ispitanici srpske nacionalnosti su tri puta više upoznati sa stradanjem pripadnika druge etničke grupe nego ispitanici albanske nacionalnosti. Sa druge strane, pak, ispitanici albanske nacionalnosti su pet puta više nego ispitanici srpske nacionalnosti navodili da znaju za viktimizaciju pripadnika druge etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore.

Aktivitet ispitanika koji su doživeli neki vid stradanja

Većina ispitanika koji su doživeli neki vid stradanja je odgovorila da su posle događaja koji je doveo do njihovog povređivanja potražili pomoć i podršku i pokušali da saniraju posledice tog događaja (66,5%), dok trećina ispitanika nije preduzela nikakve korake nakon povređujućeg događaja (33,5%). Ovaj podatak govori u prilog aktiviteta žrtava. Pri tome, ispitanici iz Medveđe koji su doživeli neki vid stradanja su tražili pomoć i podršku u većem obimu nego ispitanici iz Projepolja i Bača/Bačke Palanke. Statistički značajne razlike između ispitanika iz različitih mesta u pogledu obraćanja nekome za pomoć nakon povređujućeg ponašanja su identifikovane samo u situacijama koje su povezane sa obraćanjem policiji: ispitanici u Medveđi su se češće obraćali ovom državnim organu nakon stradanja nego ispitanici u Prijepolju i Baču/ Bačkoj Palanci.

Aktivitet ispitanika koji su doživeli neki vid stradanja u Medveđi

Od ukupnog broja ispitanika u Medveđi koji su doživeli neki vid stradanja, tri četvrtine (75,9%) se obratilo nekome za pomoć i podršku vezano za povredu koju su doživeli u posmatranom periodu, a jedna četvrtina (24,1%) nije preduzela nikakve korake nakon povređujućeg događaja. Pri tome, iako nije utvrđena statistički značajna razlika između nacionalne pripadnosti i obraćanja za pomoć, primećuje se da su se, procentualno posmatrano, ispitanici albanske nacionalnosti češće obraćali nekome posle povređujućeg ponašanja u poređenju sa ispitanicima srpske nacionalne pripadnosti.

Ispitanici su najčešće (64 ili 28,8%) koristili neku vrstu neformalne podrške u smislu pomoći i podrške od strane rodbine, prijatelja ili drugih bliskih osoba. U 9,5% slučajeva oni su se obratili nekoj organizaciji za koju su mislili da pruža pomoć osobama koje imaju probleme kao oni. U 18,5% slučajeva, ispitanici su pokušali da razgovaraju o događaju i njegovim posledicama sa osobom koja ih je povredila. U oko 16.2% slučajeva ispitanici su se obratili policiji, dok su se u

manje od 10% slučajeva obratili sudu, zdravstvenoj ustanovi, javnom tužilaštvu ili centru za socijalni rad. U samo 6 (2,7%) slučajeva ispitanici su se obratili mirovnom veću.

Osećaj sigurnosti ispitanika

Većina ispitanika u ukupnom uzorku (88,7%) je odgovorila da se oseća sigurno u mestu u kome živi. Ustanovljeno je da se ispitanici iz Prijepolja osećaju sigurnije u odnosu na ispitanike iz Medveđe i Bača/Bačke Palanke. Ispitanici koji imaju iskustvo stradanja su češće odgovarali da se danas osećaju nesigurno nego oni koji nisu imali takva iskustva.

Većina ispitanika (52,4%) se danas oseća sigurnije nego tokom 1990-tih godina, dok se kod jedne trećine (34,2%) osećaj lične sigurnosti nije promenio. Pri tome, ispitanici iz Prijepolja se osećaju sigurnije danas nego tokom 1990-tih u mnogo većem procentu u poređenju sa ispitanicima iz Medveđe i Bača/Bačke Palanke. Takođe, viktimizirani ispitanici su se 1990-tih godina osećali nesigurnije nego danas. Veza između prethodnih negativnih iskustava stradanja i trenutnog osećaja sigurnosti je potvrđena u sva tri mesta u kojima je istraživanje sprovedeno.

U poređenju sa periodom pre 1990. godine uočava se da se 32,7% ispitanika oseća isto, 26,6% se oseća sigurnije danas nego pre 1990. godine, a 20,9% se danas oseća manje sigurno. Većina ispitanika iz Medveđe se oseća sigurnije danas nego pre 1990. godine, većina ispitanika iz Bača/Bačke Palanke se oseća isto, dok je udeo ispitanika iz Prijepolja koji su odgovorili da se osećaju više, odnosno manje sigurno danas nego pre 1990. sličan. Uz to, podaci pokazuju da, u poređenju sa drugim etničkim grupama, ispitanici albanske nacionalnosti su najčešće odgovarali da se osećaju sigurnije danas nego pre 1990. Sa druge strane, ispitanici bošnjačke nacionalnosti najređe daju ovakav odgovor. Stoga nije teško pretpostaviti da je sigurnost bila problem za Albance i pre 1990. godine, a da su Bošnjaci izgubili osećaj sigurnosti tokom 1990-tih i da se danas osećaju manje sigurno nego pre oružanih sukoba 1990-tih.

Osećaj sigurnosti ispitanika iz Medveđe

Većina ispitanika iz Medveđe – njih 305 (79,8%) se u vreme ispitivanja osećala sigurno, dok je 49 ispitanika (12,8%) odgovorilo da se oseća nesigurno. Podaci pokazuju da ne postoje značajne razlike u osećaju lične sigurnosti između Srba i Albanaca. Pol i starost takođe nemaju uticaja na osećaj sigurnosti ispitanika u Medveđi.

Većina ispitanika iz Medveđe se danas oseća sigurnije (58,6%) nego tokom 1990-tih godina. Međutim, 8,9% ispitanika se oseća manje sigurno, dok se osećaj lične sigurnosti nije promenio kod 28% ispitanika. Pri tome, podaci pokazuju da su Srbi ti koji se u većem broju osećaju manje sigurno danas nego tokom 1990-tih u poređenju sa Albancima.

Najzad, u poređenju sa periodom pre 1990. godine podaci pokazuju da je 45% ispitanika iz Medveđe odgovorilo je da se oseća sigurnije danas, 30,1% da se oseća isto, a 16,5% ispitanika je odgovorilo da se sada oseća manje sigurno. Pri tome, u poređenju sa ispitanicima srpske, ispitanici albanske nacionalnosti su češće odgovarali da se osećaju sigurnije danas nego pre 1990. godine.

Razlozi nesigurnosti i mišljenje ispitanika o merama koje mogu poboljšati osećaj sigurnosti

Nalazi istraživanja govore o postojanju različitih aspekata sigurnosti: fizička, ekonomska, pravna, socijalna i politička (ne)sigurnost. Neefikasnost države u rešavanju problema i ekonomski faktori pokazali su se kao faktori koji najviše doprinose ličnom osećaju nesigurnosti. Ekonomske mere (više posla za građane), više komunikacije između ljudi o problemima i različiti načini za podizanje efikasnosti države su prepoznati kao najbolje mere za povećanje sigurnosti. Ispitanici sa iskustvom stradanja ne podržavaju teške kazne za one koji ugrožavaju sigurnost građana u značajno većoj meri nego oni koji nisu imali slična iskustva. Stoga se čini da ispitanici daju veći

značaj restorativnim i socijalnim, nego retributivnim merama kao mogućim načinima za podizanje nivoa sigurnosti građana.

Posmatrano prema mestima, podaci pokazuju da ispitanici iz Medveđe najmanje podržavaju veće prisustvo pripadnika policije na ulicama kao meru koja bi doprinela većoj sigurnosti građana u odnosu na ispitanike iz Prijepolja i Bača/Bačke Palanke. Ispitanici iz Prijepolja najviše podržavaju ideju o tome da ljudi treba više da pričaju o svojim problemima i da je potrebno više druženja. Ispitanici iz Bača/Bačke Palanke su u većoj meri nego ispitanici iz Medveđe i Prijepolja za sledeće mere kao način poboljšanja sigurnosti: ljudi treba da imaju posao, one koji ugrožavaju sigurnost građana treba strože kažnjavati, policija treba da bude efikasnija u rešavanju problema, potrebno je više organizacija i institucija kojima ljudi mogu da se obrate za pomoć i informacije, i potrebno je više pripadnika policije na ulicama.

Razlozi nesigurnosti i mišljenje ispitanika u Medveđi o merama koje mogu poboljšati osećaj sigurnosti

Kada su u pitanju razlozi nesigurnosti, nalazi istraživanja pokazuju da su ispitanici u Medveđi kao najveće razloge za osećaj nesigurnosti naveli ponašanje policijskih snaga i prisustvo policijskih snaga na ulicama.

Više komunikacije o postojećim problemima je od strane ispitanika iz Medveđe ocenjeno kao najbolji način poboljšanja osećaja sigurnosti. Slede: stvaranje mogućnosti zapošljavanja građana, veća efikasnost policije u rešavanju problema i strožije kažnjavanje onih koji ugrožavaju sigurnost građana. Najmanju podršku je dobila mera uvođenja više pripadnika policije na ulice.

Posmatrano prema nacionalnosti, ispitanici albanske nacionalnosti daju veći prioritet efikasnosti policije u rešavanju problema nego ispitanici srpske nacionalnosti. Sa druge strane, ispitanici albanske nacionalnosti manje podržavaju veće prisustvo pripadnika policije na ulicama u odnosu na ispitanike srpske nacionalnosti. Ovakav rezultat je u saglasnosti sa nalazima iz kvalitativnog dela istraživanja u kome su albanski ispitanici povezali prisustvo pripadnika policije sa osećajem nesigurnosti. Uz to, ispitanici albanske nacionalnosti više podržavaju sledeće mere: ljudi treba da imaju posao, treba da bude više organizacija i institucija kojima se građani mogu obratiti za pomoć i informacije i potrebno je više druženja.

Mehanizmi za rešavanje konflikta koji su pogodni za dostizanje pravde

Ispitanici su pitani koje rešenje je prema njihovom mišljenju pogodno za postizanje pravde u konkretnom slučaju stradanja/povređivanja koji su opisali. Svi mehanizmi koji su bili na raspolaganju ispitanicima, a koji su nevedeni u tabeli niže, mogu da se grupišu u dve glavne kategorije: mehanizmi retributivne pravde (kazna) i mehanizmi restorativne pravde³ (restorativni pristupi), koji uključuju restorativne procese (dijalog, da osoba zna zašto se desilo to što se desilo, što takođe zahteva neki oblik susreta i komunikacije) i restorativne ishode (izvinjenje, naknadu štete, vraćanje ili popravljavanje imovine, rad u korist zajednice).

Ukupno gledano, kazna čini 25,3% svih mehanizama koji su navedeni kao pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju stradanja. Mehanizmi restorativne pravde (restorativni pristupi), pak, čine više od dve trećine (71,6%) svih mehanizama pogodnih za dostizanje pravde u odgovorima ispitanika. Sa druge strane, dobijeni podaci pokazuju da su 53 (13,8%) ispitanika

---

³ Restorativna pravda je pristup rešavanju konflikata (uključujući i kriminalitet), koji polazi od potreba žrtve, zajednice i učinioca i okuplja sve strane u sukobu kako bi im se pomoglo da na miran način razreše svoje konflikte ili druge probleme koje imaju kroz dijalog. Različite metode restorativnog načina rešavanja konflikata koriste se u svim evropskim zemljama (medijacija, porodična okupljanja, krugovi mirotvorstva), uglavnom u oblasti krivičnog pravosuđa, rešavanja sukoba u školama, na radnom mestu i porodičnim sporovima. Restorativna pravda je obnavljajuća pravda; ona nastoji da popravi nastalu štetu i narušene odnose i omogući poboljšanje međuljudskih odnosa, zatvaranje konflikata i povećanje sigurnosti građana.

sa iskustvom viktimizacije odabrala samo kaznu kao mehanizam pogodan za dostizanje pravde u slučaju stradanja koje su opisali; 129 (33,7%) ispitanika se opredelilo za kaznu i jedan ili više restorativnih pristupa; 179 (46,8%) ispitanika je izabralo isključivo restorativne pristupe, od čega je njih 104 (58,1%) izabralo samo jedan restorativni pristup, dok je 75 (41,9%) izabralo više restorativnih pristupa.

Dobijeni podaci pokazuju da su i mehanizmi restorativne pravde i retributivni mehanizmi prepoznati kao rešenja koja mogu doprineti postizanju pravde u slučajevima međuetničkih konflikata u kojima su ispitanici bili povređeni. Kazna se i dalje posmatra kao veoma važan vid reagovanja na različite oblike viktimizacije, posebno od strane ispitanika iz Medveđe. Ipak, čak i oni koji vide kaznu kao mehanizam koji je pogodan za ostvarivanje pravde, nisu je posmatrali kao jedini mogući mehanizam, već su prepoznali i restorativne pristupe kao one koji mogu biti komplementarni sa kaznom. U tom smislu, znanje o tome zašto se dogodilo ono što se dogodilo, koje zahteva neki oblik susreta i komunikacije, zajedno sa dijalogom viđeni su kao važni mehanizmi za reagovanje nakon povređujućih ponašanja i postizanje pravde.

Rezultati istraživanja takođe ukazuju da ispitanici već koriste različite restorativne pristupe, posebno dijalog i neformalne vidove posredovanja (medijacije) kako bi rešavali svakodnevne probleme. Uz to, odgovori ispitanika otvaraju prostor za širu primenu restorativnih pristupa u slučajevima povređivanja gde postoji neravnoteža moći.

Mišljenje ispitanika iz Medveđe o mehanizmima za rešavanje konflikta koji su pogodni za dostizanje pravde

Prema mišljenju ispitanika u Medveđi, kazna čini 25,5% svih mehanizama koji su navedeni kao pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju stradanja/povređivanja. Nasuprot tome, mehanizmi restorativne pravde, odnosno restorativni pristupi čine više od dve trećine (73,4%) svih mehanizama pogodnih za dostizanje pravde. Sa druge strane, dobijeni podaci ukazuju da je 20 (11,8%) ispitanika iz Medveđe sa iskustvom stradanja odabralo samo kaznu kao mehanizam pogodan za dostizanje pravde u konkretnom slučaju; 74 (43,5%) ispitanika smatralo je da se pravda može postići primenom kazne i jednog ili više restorativnih pristupa kao dopunskih mehanizama; 72 (42,4%) ispitanika se opredelilo samo za restorativni pristup. Pri tome, od 72 ispitanika koji su odgovorili da su samo restorativni pristupi pogodni za dostizanje pravde, njih 23 (31,9%) se opredelilo samo za jedan restorativni pristup, dok je njih 49 (68,1%) izabralo više od jednog restorativnog pristupa.

Tabela 2: Mehanizmi pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju viktimizacije

Mehanizmi pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju viktimizacije	Učestalost	Procenat
Kazna	94	25.5
Da znam zašto se desilo to što mi se desilo	89	24.1
Dijalog	56	15.2
Naknada štete	53	14.4
Izvinjenje	41	11.1
Imovina da se vrati/popravi	22	5.9
Rad u korist zajednice	10	2.7
Nešto drugo	4	1.1
Ukupno	369	100

Polovina ispitanika iz Medveđe je odgovorila da su rešavali probleme u životu putem dijaloga sa osobom koja ih je povredila, pokušavajući da dođu do rešenja, koje bi bilo prihvatljivo za obe strane (203 ili 50,8%). 123 ili 30,8% ispitanika je odgovorilo da su se obraćali osobi, poštovanoj od strane članova zajednice, da ona bude posrednik u rešavanju određenog problema

(neformalna medijacija). Oko 10% ispitanika se obratilo mirovnom veću ili nekoj drugoj instituciji/organizaciji koja obezbeđuje medijaciju.

Od ispitanika je bilo zatraženo da ocene koji bi mehanizam bio odgovarajući u cilju postizanja pravde u zadatom slučaju, koji se zasnivao na rezultatima kvalitativnog istraživanja i glasio:

Jednog dana, uniformisani policajac, koji je zaposlen u lokalnoj stanici policije, prišao je jednom mladiću i tražio mu ličnu kartu. Na osnovu imena i prezimena zaključio je da je u pitanju osoba druge nacionalne pripadnosti u odnosu na njega. Nakon kraćeg ispitivanja počeo je da vređa mladića na nacionalnoj osnovi, da ga psuje, više na njega i ponižava ga. Mladić je bio preplašen.

Za svaki mehanizam za rešavanje zadatog slučaja, ispitanici su zaokruživali jedan od tri ponuđena odgovarajuća opisa: rešenje je loše; rešenje je dobro; rešenje je odlično.

Najviše ispitanika smatra da je kažnjavanje policajca dobro ili odlično rešenje. Na drugom mestu je plaćanje odštete žrtvi, a zatim slede prema datom redosledu: izvinjenje policajca, obraćanje službi za podršku žrtvama, medijacija (posredovanje), organizovanje razgovora o problemu na nivou šire zajednice, dijalog između policajca i mladića, i obraćanje mirovnom veću. Zanimljivo je da, iako ih je manje u odnosu na one koji smatraju da su kazna ili odšteta žrtvi dobro ili odlično rešenje, broj ispitanika koji smatraju da su dijalog, medijacija i razgovor na nivou šire zajednice dobro ili odlično rešenje premašuje polovinu ukupnog broja ispitanika.

Kada se posmatra nacionalnost ispitanika i procena mehanizama pogodnih za postizanje pravde u zadatom slučaju, podaci pokazuju da ispitanici srpske nacionalnosti u znatno većoj meri nego ispitanici albanske nacionalnosti smatraju da su dijalog i izvinjenje odlična rešenja. Sa druge strane, ispitanici albanske nacionalnosti u znatno većoj meri nego ispitanici srpske nacionalnosti smatraju da su plaćanje odštete žrtvi i kažnjavanje policajca odlična rešenja za postizanje pravde.

Međuetnički odnosi i mogući načini za njihovo poboljšanje

Posmatrano na celom uzorku, nalazi pokazuju da je oko jedne petine ispitanika (274 ili 19,3%) pričalo sa nekim o međuetničkim odnosima u njihovoj zajednici u toku godine koja je prethodila istraživanju. Više od polovine njih je pričalo o ovoj temi na konstruktivan i pozitivan način, u smislu kako unaprediti međuetničke odnose i koji bi bili mogući načini za prevazilaženje i rešavanje međuetničkih konflikata.

Kada je u pitanju Medveđa, dobijeni podaci pokazuju da je 77 ispitanika (20,2%) odgovorilo da su u godini koja je prethodila istraživanju pričali sa nekim u svojoj zajednici o međuetničkim odnosima, dok je 305 ispitanika (79,8%) odgovorilo da nije. Pri tome, ispitanici albanske nacionalnosti su u većoj meri razgovarali sa nekim o međuetničkim odnosima u odnosu na ispitanike srpske nacionalnosti.

Posmatrano na celom uzorku, nalazi takođe pokazuju visok nivo i učestalost interakcije ispitanika sa ljudima iz drugih etničkih grupa, iako su neke razlike između mesta u kojima je istraživanje sprovedeno primećene: ispitanici iz Medveđe su u većoj meri odgovarali da nikada ne posećuju ljude iz druge etničke grupe, dok je interakcija između različitih etničkih grupa najveća u Prijepolju.

Konačno, najbolji načini za popravljavanje međuetničkih odnosa prema mišljenju ispitanika su: interakcija i razgovor, tolerancija i poštovanje različitosti, kao i preuzimanje socijalnih mera za prevenciju konflikata. Uz to, ispitanici u Medveđi su istakli i više međuetničkog druženja, rada na poboljšanju ekonomske situacije i na edukaciji.